

BEVEZETŐ A FORDULAT 31. SZÁMÁHOZ

A Fordulat 31. száma a fejlesztő és segítő szakmák rendszerkritikus lehetőségeinek újabb sorát igyekszik feltárni, ezúttal a pszichológia, pszichoterápia és pszichoanalitika felszabadító erejére fókuszálva. Míg a 28-as, a *Kritikai pedagógia* lapszám azt üzentte, hogy az oktatás mindannyiunk ügye, addig a *Kritikai pszichológia* szám azt állítja, hogy a pszichológia is mindenkit érint: azokat is, akiknek soha nincs lehetőségük terápiás foglalkozáson részt venni, és azokat is, akik soha nem lesznek pszichológusok.

A lapszám szerzői és szerkesztői arra hívják fel a figyelmet, hogy a kapitalista logika része, hogy a rendszer formálja az egyének és a közösségek gondolkodását, érzelmeit, társas kapcsolataikat, hatással van lelkiállapotukra és mentális diszfunkcióik kialakulására. Ahogy Margaret Thatcher megfogalmazta: „A gazdaság az eszköz, de a cél a lélek megváltoztatása.” A jóléti állam huszadik század vége óta tartó leépítése az európai országokban olyan gondolkodásmódot szorgalmaz, amely a szegénységért az egyént teszi felelőssé. Ezzel teret ad az általános létfenntartás miatti szorongástól kezdve a súlyosabb tüneteken át olyan mentális betegségek kialakulásának, amelyek kezelésére a mainstream pszichológia nem kínál a társadalmi rend kereteinek megváltoztatását szolgáló eszközöket. A mentális betegséget pedig szigorúan véve medikalizálja, az orvostudománynak olyan részévé teszi, amely képes a tünetekre individuális választ adni, de nem tudja feltárni az egyén életével összefüggésben lévő társadalmi-gazdasági okokat.

A kritikai pszichológia mibenlétének megfogalmazásához ezért a lapszám szerkesztői, Csányi Gergely, Fehér Tibor és Máriaási Dóra először áttekintik annak történetét és elméleti hagyományait: tisztázzák a freudomarxizmus fogalmát és annak jelentőségét a felszabadító lélektan megalapozásában a huszadik században; bevezetik Wilhelm Reich *társadalmi karakter* koncepciójának eszmetörténetét, amely rámutat, a társadalom és a gazdasági struktúra hogyan alakítja az

egyéni pszichológiai karaktert; elmagyarázzák, hogyan próbálta a frankfurti iskola a mélylélektant a társadalmi elnyomás egyéni szinten való újratermelődésének megértésére használni; rámutatnak az argentin freudomarxizmus, a német kritikai pszichológia és a pszichiátrikritika jelentőségére; valamint röviden áttekintik a magyar kritikai pszichológiai törekvések történetét, Ferenczi Sándor, Mérei Ferenc, és Erős Ferenc munkái jelentőségének hangsúlyozásával.

Kovai Melinda cikke a magyar pszichoterápiához intéz felhívást kritikai pszichológiai módszerek alkalmazására. Reflektál arra, hogy Magyarországon egyelőre sem a polgári-liberális (az identitáspolitikához kapcsolódó), sem az antikapitalista, rendszerkritikus pszichológiának nem sikerült meghonosodnia. Felhívja a figyelmet a terápiás helyzetben a szelf társadalmiságára való reflektálás szükségességére, és arra, hogy a mi szükséges ma Magyarországon ahhoz, hogy az ember terápiához juthasson, vagy épp ahhoz, hogy szakképzett terapeuta lehessen.

Nikolas Rose az angolszász kritikai pszichológiai reneszánsz egyik jelentős szerzője. A jelen lapszámban közölt cikk Rose 2022-es *At risk of madness: Psychiatry as a political science* ezidáig még sehol meg nem jelent kéziratának fordítása, melyet kifejezetten a Fordulat folyóirat számára dolgozott át egy 1996-os cikkéből, aktualizálva újabb konferencia-előadásainak és tanulmányainak belátásaival. A cikk a jóléti állam utáni pszichiátria helyzetét és társadalmi szerepét tekinti át, az *őrület kockázatának* mint a társadalomban a pszichiáterek vállalt szakmai kockázata következményeinek elemzésével, valamint azon emberek helyzetének elemzésével, akiket ma őrültnek bélyegeznek.

Konrád Anna Párizsban élő magyar pszichiáter, pszichoanalitikus. A *Pszichiátria válsága* című tanulmányában egyrészt franciaországi tapasztalatait összegzi praktizáló klinikusként a pszichoanalízis területén, amelynek sajátos szemszöge, hogy ő maga is bevándorlóként foglalkozik praxisában az ezzel a tapasztalattal (is) küzdő emberekkel. Másrészt tanulmánya áttekintést nyújt a biomedikális és a kritikai pszichiátria megközelítéseinek versengéséről Franciaországban és az Egyesült Államokban, amely versengés hatással van a magyarországi pszichiátriai praxisokra és ideológiákra is.

Csányi Gergely és Kiss Kata Dóra *Klímaszorongás vagy ökoaggodalom?* című tanulmánya tekinthető pszichológiai adaléknak a *Fordulat*

25. *Klímaváltozás és kapitalizmus* számához. Célja, hogy felvázolja egy radikális ököpszichológia kereteit, amely segíthet az ökológiai katasztrófa utáni új világrendszer kialakításában. Ehhez először rámutat a klímaszorongáshoz kapcsolódó mainstream pszichológiai hozzáállás hiányosságaira, és elemzi annak szorongás koncepcióját, feltéve a kérdést, hogy ebben a formájában a klímaszorongás valóban a szorongás egy formája-e.

A *népért való pszichoterápia* című tanulmány Daniel J. Gaztambide tanulmányának fordítása. A hátrányos helyzetű emberekkel folytatott pszichoanalitikus munka kialakulásának történetét tárgyalja, Sigmund Freud és Ferenczi Sándor párbeszéde és a korai pszichoanalízis szegénységgel való találkozása kapcsán. A kortárs pszichoanalitikus praxis kihívásait és feladatait e történeti aspektus alapján határozza meg.

Kiss Kata Dóra és Csabai Márta tanulmányukban kvalitatív módszerrel vizsgálják a magyarországi pszichológusképzés helyzetét és a képzéssel kapcsolatos nézeteket, illetve reprezentációkat. Fő állításuk a fókuszcsoportos beszélgetések tükrében, hogy a pszichológia szakmai problémái és a társadalom pszichológiához való hozzáféréseinek korlátozottsága között összefüggés rajzolódik ki a pszichológus hallgatók beszámolóí alapján. A tanulmány feltárja a pszichológusképzéshez való egyenlőtlen hozzáférés okainak és következményeinek, az állami ellátórendszer és az egészségügy súlyos válságtüneteinek reprezentációit a szakembernek képződők tapasztalatai alapján és fókuszcsoportos beszélgetések részletein keresztül ábrázolja is ezeket.

Végül Máriási Dóra Ian Parker és David Pavón-Cuéllar 2021-ben megjelent *Psychoanalysis and Revolution: Critical Psychology for Revolution Movements* című könyvét recenzálja. A könyv figyelemfelhívás arra, hogy az elmúlt években kialakult és még mindig kibontakozóban lévő gazdasági és társadalmi válság egyénre gyakorolt hatásának oka nem a lélek mélyén, hanem azon kívül keresendő. A könyv arra a kérdésre keresi a választ, hogy hogyan küzdhetünk meg „kint” a problémák gyökereivel, melyeket valójában „belsőnek” élünk meg.

Jelen lapszám nemcsak azoknak szól, akik elveszve érzik magukat pszichológusi képzésük, terápiájuk vagy praxisuk során, és nem tartják elégségesnek az individualizáló keretet, amellyel általában találkoznak, hanem mindenkinek, akit érdekel, mi történik a lélekkel a kapitalizmusban. A tanulmányok között vannak helyzetértéke-

lések, elemzések, a gazdag magyar pszichoanalitikus hagyomány felszínének megkapargatása és a kritikai pszichológia mibenlétének meghatározására tett kísérlet is. Ezek kiindulópontot jelenthetnek arra, hogy új, de a már meglévő történeti tudást felhasználó kritikai gyakorlatokat alakítsunk ki a jelenlegi szociális és gazdasági válsággal való közösségi, felszabadító és cselekvési képességgel felruházott megbirkózáshoz.

a Fordulat 31. számának szerkesztői

Csányi Gergely
Fehér Tibor
Horváth Eszter
Kiss Kata Dóra
Máriási Dóra

és a Fordulat szerkesztőbizottsági tagjai

Bozsik Laura
Buka Virág
Csűrök Adél
Domschitz Mátyás
Eredics Lilla
Horváth Eszter
Lafferton Sára
Nagy Kristóf
Papp András
Sidó Zoltán